

Målnummer: T19-86 **Avdelning:**

Domsnummer: DT18-87

Avgörandedatum: 1987-05-06

Rubrik: Ideell förening (fackförbund) beslutade att föreningen skulle träffa avtal om kollektiv hemförsäkring för sina medlemmar. Av allmänna rättsprinciper har ansetts följa att medlem i föreningen kunde genom klandertalan få prövat om beslutet stred mot föreningens stadgar och därför var ogiltigt. Förutsättning för bifall till sådan klandertalan har beträffande fackförbund ansetts vara att beslutet avser ett ändamål som är uppenbart främmande för förbundets uppgift enligt stadgarna.

Lagrum:

Rättsfall:

REFERAT

Svenska Elektrikerförbundet (förbundet) har i sina stadgar bl a följande bestämmelser.

§ 1. Förbundet är en sammanslutning av alla inom den elektriska installationsverksamheten sysselsatta arbetstagare såsom starkströms-, svagströms-, hiss- och servicemontörer, radio-, TV- och elektroniktekniker samt anställda vid kraftverk och distributionsföretag inom i huvudsak den privata sektorn. Dess uppgift är att tillvarata medlemmarnas intressen på arbetsmarknaden och inom näringslivet samt att därvid och i övrigt medverka till en samhällsutveckling på grundval av demokratisk socialism.

§ 9. Mom 1. Förbundslojalitet. Medlem skall verka för förbundets sammanhållning och utveckling, rätta sig efter stadgarnas föreskrifter och stadgeenligt fattade beslut samt iaktta lojalitet mot styrelser och andra som utsetts att företräda förbundet och dess lokala organisationer.

Av stadgarna för förbundet framgår vidare följande. De beslutande organen inom förbundet utgörs av kongressen, förbundsrådet, förbundsstyrelsen och arbetsutskottet. Kongressen är förbundets högsta beslutande organ. Under kongressperioderna är förbundsstyrelsen det högsta beslutande organet inom förbundet. Förbundsrådets uppgift är att utöva tillsyn över styrelsens förvaltning samt att fatta beslut i vissa i stadgarna angivna fall. Styrelsen äger inte utan att först höra förbundsrådet avgöra ärende av större principiell eller ekonomisk betydelse. Inom förbundet finns avdelningar som var och en täcker visst geografiskt område. Förbundets stadgar kan ändras endast genom beslut som i anledning av förslag av förbundsstyrelsen eller motion fattas på ordinarie kongress.

Vid förbundets ordinarie kongress år 1981 behandlades en motion angående kollektiv försäkring på sakområdet. Enligt motionen borde det vara möjligt att även inom nämnda område ge medlemmarna ett visst grundskydd, t ex i form av en hemförsäkring. Det yrkades därför i motionen att kongressen skulle ge förbundsstyrelsen i uppdrag att tillsammans med försäkringsbolaget Folksam verka här för. Kongressen beslutade bifalla motionen. Med anledning härav fördes efter kongressen förhandlingar mellan förbundet och Folksam. Resultatet av dessa blev att Folksam erbjöd förbundet att teckna en hemförsäkring som skulle gälla fr o m d 1 jan 1983 och för samtliga medlemmar inom förbundet till

65 års ålder. Premien skulle erläggas av förbundet och uppgick till 160 kr per medlem och år. Försäkringen avvek från Folksam's ordinarie hemförsäkring främst däri att någon särskild begränsning för den ersättning som utgick för personligt lösöre i permanentbostad inte gällde. Vid förbundsstyrelsens sammanträde d 20 sept 1982 beslutades rekommendera förbundsrådet att fatta beslut om att en kollektiv hemförsäkring skulle tecknas i Folksam i enlighet med vad som tidigare erbjudits. Den 23 nov 1982 beslutade förbundsrådet att följa förbundsstyrelsens rekommendation. - Försäkringen skulle enligt förbundsrådets beslut finansieras genom en ökning av medlemsavgiften till förbundet från 1,2 % till 1,3 % av respektive medlems bruttolön. Härutöver skulle premien täckas av räntemedel från förbundets premierregleringsfond samt återbäringsmedel. Av förbundets 30 avdelningar beslöt fem att höja den totala medlemsavgiften i anledning av försäkringen med 0,1 % av bruttolönen. Övriga avdelningar beslöt att i stället sänka den del av medlemsavgiften som skulle gå till avdelningen med 0,1 % av bruttolönen, varför någon höjning av den totala fackföreningsavgiften ej erfordrades inom dessa avdelningar.

H.A. samt J.J., B.L., T.G. och A.M. - i fortsättningen samtliga gemensamt kallade H.A. och medparter samt samtliga utom H.A. gemensamt kallade J.J. och medparter - yrkade i egenskap av medlemmar i förbundet efter stämning å förbundet vid Stockholms TR att TR:n måtte förklara förbundsstyrelsens och förbundsrådets beslut av d 20 sept 1982 och d 23 nov 1982 ogiltiga.

H.A. yrkade för sin del i andra hand att TR:n måtte fastställa att han inte var bunden av besluten och att han därför, med verkan fr o m d 1 jan 1983, skulle vara berättigad att som medlemsavgift till förbundet utge 0,1 % lägre del av bruttolönen än eljest eller endast 1,2 % av bruttolönen.

Förbundet bestred yrkandena men vitsordade att H.A., om han skulle anses inte vara bunden till försäkringen fr o m d 1 jan 1983, haft att erlagga endast 1,2 % av bruttolönen till förbundet.

H.A. åberopade i TR:n bl a ett av professorn emeritus H.N. d 11 april 1983 avgivet utlåtande rörande de aktuella besluten om hemförsäkring.

TR:n (chefsrådmannen Karlholm, rådmannen Tjulander och t f rådmannen Beskow) anförde i dom d 17 jan 1985 bl a: Yrkanden m m. - - - Som grund för sin talan har H.A. åberopat följande: I första hand görs gällande att beslutet att teckna en hemförsäkring - särskilt som det är fråga om en för medlemmarna obligatorisk försäkring - inte överensstämmer med förbundets syfte såsom det kommit till uttryck i 1 § i stadgarna. Även om det skulle anses att beslutet är förenat med förbundets syfte strider det likväl mot stadgarna eftersom förbundet på grund av försäkringen driver ekonomisk verksamhet och därmed intar ställning av ekonomisk förening. I andra hand gör H.A. gällande att han får anses ha reservationsrätt och att han därför inte skall vara bunden till försäkringen.

Till närmare utveckling av sin talan har H.A. anfört: Han har varit fackligt ansluten under 30 år. För närvarande arbetar han vid OKG Aktiebolag i Oskarshamn. - Vid förbunds kongressen 1981 fattades inte något bestämt beslut om en hemförsäkring utan endast att man skulle "verka för" att det skulle bli möjligt att teckna kollektiv sakförsäkring. Efter kongressen förekom inte något samråd med medlemmarna angående försäkringen på lokal nivå utan frågan behandlades endast inom förbundsstyrelsen och förbundsrådet. Sedan förbundsrådet fattat sitt beslut d 23 nov 1982 blev det emellertid en omfattande debatt om försäkringen och H.A. framförde omgående skriftlig kritik till förbundet. - För samtliga de försäkringar som tidigare tagits för förbundets medlemmar - nämligen tjänstegrupplivförsäkring, försäkring avseende avgångsvederlag, avtalsgruppsjukförsäkring, särskild tilläggs pensionsförsäkring, trygghetsförsäkring för arbetsskada samt grupplivförsäkring (Trygghetsförsäkring - Fritidsskador; GF 3100) - gäller att de har sin grund i träffade kollektivavtal och att arbetsgivaren betalar

försäkringspremierna. Den sistnämnda försäkringen inrymmer visserligen vissa sakförsäkringsmoment men den är liksom de övriga försäkringarna att hänföra till kategorin personförsäkringar. Försäkringen är dessutom inte obligatorisk. Den i målet aktuella försäkringen är emellertid en ren sakförsäkring som alltså ej grundas på kollektivavtal och som arbetsgivaren ej har något ansvar för. - Enligt stadgarna skall förbundet ta tillvara medlemmarnas intressen på arbetsmarknaden och inom näringslivet. Detta betyder att förbundet uteslutande skall ägna sig åt facklig verksamhet, vilket innebär att det inte har rätt att för medlemmarna teckna en försäkring av förevarande slag. Ej heller kan förbundets i stadgarna uttalade syfte att medverka till en samhällsutveckling på grundval av demokratisk socialism, som är en politisk målsättning och som måste anses helt knuten till den fackliga verksamheten, anses rymma behörighet i aktuellt avseende. De ifrågavarande besluten är därför ogiltiga. - Genom att förbundet på grund av avtalet med Folksam erlägger premien för hemförsäkringen, som för 1983 och 1984 beräknats till 3 miljoner respektive 4 miljoner kronor och som - vilket i sig är otillåtet - måste finansieras bl a genom inspråktagande av fonderade medel, driver förbundet i strid mot stadgarna ekonomisk verksamhet. Härtill kommer att försäkringen inte begränsats till att gälla endast förbundets medlemmar utan att den under vissa förutsättningar gäller även för bl a make/maka, föräldrar och barn. - Förbundet har beslutat att om både man och hustru är medlemmar i förbundet skall den ena befrias från betalningsskyldighet för försäkringen. Med hänsyn härtill bör H.A., som ej önskar vara knuten till försäkringen, i vart fall få rätt att reservera sig och erlagga den lägre avgiften till förbundet. - Under alla förhållanden skulle en tillämpning av de aktuella besluten mot H.A. vara obillig. H.A. åberopar därvid 36 § avtalslagen. På grund av försäkringen uppkommer nämligen otillfredsställande dubbelförsäkringssituationer och t o m i vissa fall trippelförsäkringssituationer. T ex kan för skador under resa utgå ersättning från dels ifrågavarande hemförsäkring, dels tidigare angiven försäkring GF 3100 och dels den privata försäkring som H.A. har sedan tidigare. - Alltsedan 1954 har försäkringsinspektionen intagit en negativ inställning till obligatoriska kollektiva sakförsäkringar. Under senare tid har inspektionen t o m förutsatt att försäkringsgivare avstår från att offerera eller träffa avtal om kollektiv sakförsäkring utan reservationsrätt för den enskilde. - Genom att hemförsäkringen grundas på gruppavtal och handhas av företrädare för gruppen är konsumentförsäkringslagen inte tillämplig på försäkringen, vilket för H.A. medför en försämrad ställning än eljest. H.A. har sålunda inte, såsom kommer till uttryck i nämnda lag, möjlighet att själv välja sitt försäkringsbolag eller att eventuellt byta bolag. Även om Folksam och förbundet kan antagas ha följt flera av de i konsumentförsäkringslagen intagna reglerna kan ej bortses från att deras överenskommelse lätt kan ändras till nackdel för bl a H.A.. - Mellan förbundet och Folksam finns en särskild försäkringskommitté. Härigenom - vilket måste anses oskäligt - deltar förbundet i skaderegleringen i samband med försäkringsfall. Förbundet, som naturligtvis önskar hålla premien nere, har nämligen intresse av att ersättningsarna inte blir alltför omfattande, särskilt som försäkringen p g a att det är fråga om fullvärdeförsäkring kan föranleda avsevärda ersättningsbelopp. - Försäkringen är inte särskilt billig; under vissa förutsättningar går det att erhålla ett fullgott försäkringsskydd till hälften av den kostnad som följer av avtalet mellan förbundet och Folksam.

J.J. och medparter har till stöd för sin talan i allt väsentligt hänfört sig till vad H.A. åberopat i målet. De har vidare anført: Förbundet har till uppgift uteslutande att ta tillvara medlemmarnas intressen beträffande löner och andra arbetsvillkor. Den omständigheten att försäkringen är obligatorisk saknar större betydelse i förevarande sammanhang. Avgörande är att förbundet över huvud taget inte äger bekosta en sakförsäkring och än mindre, såsom sker, ta i anspråk vissa medel inom förbundet för att täcka försäkringspremien. Det är av stor betydelse att medlemmar i en association åtnjuter skydd mot övergrepp från en majoritet. För att tillgodose detta intresse åligger det associationens beslutande och verkställande organ att noga följa de ändamål och verksamhetsföremål som anges i associationens författning.

Förbundet har till utveckling av sin talan anfört: Förbundet bildades 1906 och har för närvarande drygt 27 000 medlemmar. Ursprungligen hade förbundet som huvuduppgift att verka för att det erkändes som fackförening samt att det fick rätt till förhandlingar med arbetsgivarna och rätt att träffa kollektivavtal med dessa. Stadgarna för förbundet - liksom för andra arbetstagarförbund - var till att börja med relativt detaljerat utformade. För att den fackliga verksamheten - vilken allteftersom innebar nya uppgifter för förbunden - inte skulle försvåras genom alltför kasuistiska bestämmelser angående förbundens ändamål utarbetades inom LO, till vilken organisation förbundet tidigare anslutits, under år 1941 s k normalstadgar, som skulle kunna användas av förbunden. De stadgar som nu gäller för förbundet följer i stort normalstadgarna. Även om stadgarna nu således har en annorlunda utformning än tidigare har förbundets grundläggande syfte alltsedan förbundet bildades varit att åstadkomma en höjning av medlemmarnas ekonomiska standard. Det är dock helt naturligt att sättet att ta tillvara detta intresse är annorlunda nu än vid förbundets tillkomst. - Under en längre tid hade frågan om en hemförsäkring diskuterats inom förbundet. Den motion som behandlade frågan vid 1981 års kongress var därför inte oväntad. Kongressens beslut i frågan föregicks inte av någon närmare diskussion och det kunde fattas utan särskilt omröstningsförfarande. Det framhölls redan vid kongressen att en eventuell försäkring kunde medföra en förhöjd medlemsavgift. Eftersom man vid beslutstillfället inte kunde förutse bl a vilka villkor som skulle gälla för en försäkring var det naturligt att förbundsstyrelsen fick uppdrag att endast "verka för" en försäkring. Den försäkring som senare kom att bli aktuell överensstämde i stort med Folksam och andra försäkringsgivares vanliga hemförsäkringar bortsett från inslaget av fullvärdeförsäkring. För att försäkringspremien skulle bli låg gjordes försäkringen obligatorisk för medlemmarna. Medlemmarna skulle - på grund av solidaritetstanken - i anledning av försäkringen betala samma utökade avgift till förbundet eller ytterligare 0,1 % av bruttolönen. Innan förbundet slutligen ingick avtalet med Folksam kontaktades försäkringsinspektionen, som inte hade något att erinra mot försäkringen. Genom försäkringen åstadkom man att medlemmarna fick ett likvärdigt grundskydd, något som i ekonomiskt svåra tider är lika viktigt som att höja lönerna, särskilt som det visat sig att en beaktansvärd del av befolkningen saknar hemförsäkring. Försäkringen blev billig för medlemmarna. För H.A:s del medförde den en kostnad på endast 60-70 kr per år. Försäkringen är en sakförsäkring men innehåller vissa moment av personförsäkringskaraktär. Hemförsäkringen kom att utgöra en naturlig komplettering av tidigare, främst på kollektivavtal grundade, försäkringar mot vilka kritik aldrig framförts. Förbundet vill i detta sammanhang betona att även försäkringen GF 3100 är obligatorisk för medlemmarna och att det är förbundet och inte arbetsgivarna som även i den försäkringen är part gentemot Folksam. Den omständigheten att arbetsgivarna - i motsats till vad som gäller beträffande hemförsäkringen - svarar för kostnaderna för samtliga tidigare försäkringar kan inte ha någon avgörande betydelse i målet. - Beslutet att teckna försäkringen har stöd i förbundets stadgar och ligger helt i linje med det allmänna syftet att slå vakt om medlemmarnas ekonomiska och sociala intressen. Stadgarna skall inte tolkas efter sin bokstav utan måste ses mot bakgrund av en arbetstagarorganisations uppgifter i ett vidare sammanhang. Då kongressen, som alltså är förbundets högsta beslutande organ, fattade sitt beslut 1981 ansågs uppenbarligen att stadgarna gav utrymme för en hemförsäkring av aktuellt slag. Det måste beaktas att kongressen, om den haft motsatt uppfattning, hade kunnat ändra stadgarna i erforderlig omfattning. - I förhållande till förbundets totala verksamhet är förbundets befattning med hemförsäkringarna ringa. På grund härav och då förbundet dessutom i avseende på försäkringen inte driver affärsmässigt organiserad verksamhet bestrider förbundet påståendet att det skulle driva en ekonomisk verksamhet. Förbundet bestrider vidare att redan den omständigheten att bl a fonderade medel tas i anspråk för premierna innebär ett otillåtet förfarande. Vad som anförts om betydelsen av att försäkringen gäller inte bara till förmån för medlemmarna önskar förbundet bemöta med att även tidigare försäkringar tagit sikte på

utomstående, t ex efterlevande vid dödsfall. - Förbundet har visserligen beslutat att om två makar är medlemmar i förbundet den ena befrias från avgiftsskyldighet för försäkringen. Bägge medlemmarna är dock bundna till försäkringen. - Hemförsäkringen medför inte någon obillighetssituation för medlemmarna. De kan genom att säga upp eventuella egna försäkringar undvika dubbelförsäkringssituationer. Även om de skulle vara dubbelförsäkrade medför inte detta någon nackdel för medlemmarna eftersom den ifrågavarande försäkringen är en s k fullvärdeförsäkring som gör att medlemmarna ej utsätts för någon risk att lida skada. De eventuella problem som uppstår löses internt av inblandade försäkringsgivare. Det står den enskilde medlemmen naturligtvis fritt att inte utnyttja försäkringen hos Folksam. - Vad försäkringsinspektionen uttalat om sin inställning till obligatoriska sakförsäkringar bör tillmätas begränsad betydelse då inspektionen har att beakta frågeställningar som inte är aktuella i förevarande mål. - Även om konsumentförsäkringslagen inte är tillämplig på hemförsäkringen har de villkor som gäller för försäkringen uppställt med beaktande av reglerna i nämnda lag. - Förbundet står visserligen i kontakt med Folksam i den särskilda kommitté som finns mellan förbundet och bolaget. Förbundet deltar dock inte i skaderegleringen och har överhuvudtaget inte något intresse av att hålla nere ersättningen från Folksam. Försäkringen har hittills utnyttjats i omkring 1 500 fall per år. Tio fall har behandlats i kommittén och i några av dessa har förbundet förmått Folksam att göra en större utbetalning än vad tidigare avsetts. Den medlem som är missnöjd med skaderegleringen har möjlighet att få sitt ärende prövat av allmänna reklamationsnämnden eller av allmän domstol.

Domskäl. H.A. och förbundet har åberopat viss skriftlig bevisning.

Svenska Elektrikerförbundet intar ställning av ideell förening. Av praxis framgår att en sådan förening, för att bli juridisk person, bl a måste ha antagit stadgar. Vidare gäller att av stadgarna skall framgå föreningens målsättning, alltså dess ändamål eller syfte.

H.A. och medparter har gjort gällande att besluten att teckna ifrågavarande försäkring är ogiltiga då de strider mot förbundets stadgar.

I förbundets stadgar har - utöver att förbundet är en sammanslutning av arbetstagare sysselsatta inom den elektriska installationsverksamheten - angivits att förbundets uppgift är att ta tillvara medlemmarnas intressen på arbetsmarknaden och inom näringslivet samt att därvid och i övrigt medverka till en samhällsutveckling på grundval av demokratisk socialism.

Från förbundets sida har ej ens påståtts att förbundsstyrelsens och förbundsrådets beslut kan direkt hänföras till någon eller några av de tre ovannämnda uppgifterna i stadgarna. Förbundet har i stället hävdatt att besluten överensstämmer med det allmänna syfte som får anses framgå av stadgarnas ändamålsbestämmelse i dess helhet samt att besluten skall ses mot bakgrund av den verksamhet förbundet sedan tidigare kommit att ägna sig åt och de intressen som förbundet i egenskap av arbetstagarorganisation har att beakta.

Med hänsyn till den utveckling som förevarit på arbetsmarknaden och inom arbetsrätten är det i allmänhet nödvändigt för den enskilde arbetstagaren att vara ansluten till en arbetstagarorganisation. Dessa organisationer skiljer sig härigenom från flertalet andra ideella föreningar vari medlemskapet vilar på helt frivillig grund. Härtill kommer att arbetstagarorganisationen omfattar ett stort antal medlemmar, vilka allteftersom inträtt i organisationen och vilka naturligt har skilda intressen och synpunkter på de uppgifter som organisationen bör ta sig an. Särskilt mot bakgrund härav är det av stor vikt att organisationen i sin verksamhet inte går utöver de ändamål som kommer till uttryck i stadgarna. Dessa ändamål framgår dock oftast först efter en tolkning av stadgarna. Enligt TR:ns mening är det naturligt att därvid i första hand använda en objektiv tolkningsmetod och utgå från stadgarnas ordalydelse.

I förbundets stadgar har detaljerat angivits vilken kategori av anställda som förbundet skall omfatta. Härigenom får stadgarna anses ge besked om att det är just i egenskap av arbetstagare som förbundet har att ta tillvara medlemmarnas intressen.

Förbundet har då det gällt att bedöma den aktuella försäkringen särskilt framhållit att det tidigare, utan invändning från medlemmarna, varit aktivt för att åstadkomma ett förbättrat försäkringsskydd för medlemmarna. Någon större betydelse kan emellertid inte i detta sammanhang fästas härvid då det varit fråga om personförsäkringar, som dessutom varit resultatet av förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagare, och därför försäkringar av helt annat slag än den nu aktuella.

Såsom förbundet påstått kan hemförsäkringen väl bidra till en utökad trygghet för den enskilde medlemmen. Enligt TR:ns mening kan försäkringen emellertid inte anses ha sådan anknytning till medlemmarna i deras egenskap av arbetstagare att den ryms inom förbundets syfte såsom detta uttrycks i stadgarna.

På grund av det anförda har förbundsstyrelsen och förbundsrådet, vilka organ i detta sammanhang får anses ha agerat efter bemyndigande av kongressen, inte ägt fatta beslut om hemförsäkring. Besluten skall därför på talan av H.A. och medparter förklaras ogiltiga.

Domslut.

- TR:n förklarar förbundsstyrelsens beslut d 20 sept 1982 och förbundsrådets beslut d 23 nov 1982 angående hemförsäkringsavtal mellan förbundet och Folksam ogiltiga - - -.

Förbundet fullföljde talan i Svea HovR och yrkade att H.A:s och medparter talan måtte ogillas.

H.A. och medparter bestred ändring. Om ändring i TR:ns domslut punkt 1 skulle ifrågakomma, yrkade H.A. bifall till sitt vid TR:n framställda andrahandsyrkande om fastställelse av att han inte är bunden av förbundsstyrelsens beslut d 20 sept 1982 och förbundsrådets beslut d 23 nov 1982 om hemförsäkringsavtal mellan förbundet och Folksam och att han därför, med verkan fr o m d 1 jan 1983, skulle vara berättigad att som medlemsavgift till förbundet utge "0,1 % lägre avgift än eljest".

Förbundet bestred H.A:s yrkanden.

HovR:n (hovrättsråden Holmberg och Sundström, referent, samt adj led rådmannen Hellbacher och adj led Slawström) anförde i dom d 6 dec 1985:

Domskaäl. Vad i HovR:n förekommit föranleder inte HovR:n till att frångå TR:ns bedömning.

Domslut. HovR:n fastställer TR:ns dom - - -.

Förbundet (ombud förbundsjuristen K.E.) sökte revision och yrkade att HD måtte, med ändring av HovR:ns dom, lämna H.A:s samt J.J:s och medparter talan utan bifall.

H.A. (ombud advokaten P.B.) samt J.J. och medparter (ombud advokaten B.S.) bestred ändring.

H.A. vidhöll sitt i målet framställda andrahandsyrkande.

Målet avgjordes efter huvudförhandling.

HD (JustR:n Ehrner, Rydin, Heuman och Lars K Beckman, referent) beslöt följande dom:

Domskaäl. Som anges i TR:ns dom är elektrikerförbundet en ideell förening. Det finns inte någon särskild lagstiftning om ideella föreningar. För att en sådan förening skall anses som juridisk person krävs enligt rättspraxis bl a att föreningen har antagit stadgar av viss fullständighet. Stadgarna skall innehålla föreningens namn och ändamål samt bestämmelser om hur beslut i föreningens angelägenheter åstadkommes.

Ehuru lagreglering saknas får av allmänna rättsprinciper anses följa att medlem i en ideell förening skall genom klandertalan kunna få rättslig prövning av frågan, om ett beslut som har fattats av föreningens högsta beslutande organ strider mot stadgarna och på den grunden är ogiltigt. De klandrade besluten av förbundsstyrelsen och förbundsrådet har fattats efter bemyndigande av kongressen och bör därför - såsom parterna också utgått ifrån - ges samma verkan som om de fattats av kongressen. Den i målet förda klandertalan är alltså att bedöma som en sådan klandertalan som kan bli föremål för rättslig prövning, i detta fall av domstol. Från det av H.A. framställda andrahandsyrkandet bortses tills vidare.

Frågan är då vilka riktlinjer som bör gälla för en rättslig prövning av en klandertalan av förevarande slag. För att ett stämmobeslut i ekonomisk förening eller aktiebolag med framgång skall kunna klandras på den grunden att det strider mot verksamhetens ändamål enligt föreningsstadgar eller bolagsordning förutsätts, att beslutet avser ändamål som uppenbarligen är främmande för associationens syfte (se bl a Rodhe, Föreningslagen, 7 uppl 1982, s 180 ff, Nial, Svensk associationsrätt, 3 uppl 1985, s 143 f och prop 1986/87:7 s 114).

I fråga om ideella föreningar, som kan vara av mycket skiftande art, är det inte säkert att motsvarande uppenbarhetskrav kan uppställas generellt. I varje fall i vad gäller fackförbunden, som har ett mycket stort antal medlemmar och som med sin verksamhet främst syftar till att tillvarata medlemmarnas ekonomiska intressen, bör emellertid också ett uppenbarhetskrav gälla vid prövningen av frågan, om ett kongressbeslut strider mot ändamålet med förbundets verksamhet. Av hänsyn till majoritetsintresset måste ett sådant uppenbarhetskrav upprätthållas, ehuru den enskilde medlemmen, till följd av medlemskapets betydelse för honom i stort, saknar praktisk möjlighet att genom utträde ur förbundet frigöra sig från verkningarna av ett kongressbeslut som han ogillar.

H.A. samt J.J. och med parter har som grund för sin talan gjort gällande att de klandrade besluten om hemförsäkring står i strid med förbundets syfte sådant detta kommit till uttryck i § 1 av stadgarna. Härvid har särskilt framhållits, att hemförsäkring tillhör medlemmarnas privata sfär, att förbundets ekonomiska resurser, till viss del utökade genom höjning av medlemsavgifterna till förbundet, måste tas i anspråk för försäkringspremierna samt att reservationsrätt inte förbehållits den enskilde medlemmen. Den rättsliga prövning som i anledning av den sålunda angivna ogiltighetsgrunden skall göras avser endast frågan, om förbundets beslut om hemförsäkring är förenligt med stadgarna. Prövningen omfattar således inte frågan om lämpligheten av att ett fackförbund, om stadgarna ger utrymme för det, beslutar om sådan försäkring.

I nämnda § 1 av förbundets stadgar anges att förbundet är en sammanslutning av arbetstagare inom den elektriska installationsverksamheten med uppgift "att tillvarata medlemmarnas intressen på arbetsmarknaden och inom näringslivet samt att därvid och i övrigt medverka till en samhällsutveckling på grundval av demokratisk socialism". Utformningen av stadgarna ger sålunda vid handen att förbundets verksamhet, liksom annan facklig verksamhet, främst är inriktad på att tillvarata medlemmarnas intressen i deras egenskap av arbetstagare.

Förbundet har emellertid gjort gällande att det är ett allmänt syfte för fackföreningsrörelsen att åstadkomma en höjning av medlemmarnas ekonomiska standard och att ett förbundsbeslut om hemförsäkring ligger i linje med detta syfte.

Förslaget att förbundet skulle träffa avtal om kollektiv hemförsäkring för sina medlemmar väcktes genom en motion till 1981 års förbunds kongress. Kongressen som behandlade motionen hade uppenbarligen den uppfattningen att tecknande av kollektiv hemförsäkring utgjorde en angelägenhet, som var förenlig med förbundets uppgift såsom den kommit till uttryck i stadgarna. Till stöd för att denna uppfattning var motiverad har förbundet i målet framhållit att förbundet sedan lång tid tillbaka har gjort insatser på områden som ligger utanför den ursprungliga fackliga verksamheten. Förbundet har därvid pekat bl a på beslut om skilda slag av personförsäkringar, om banklån för medlemmarna på förmånliga villkor, om semesteranläggningar och om olika insatser på det sociala och kulturella området liksom på det internationella planet. I anslutning härtill har förbundet särskilt framhållit att § 1 i stadgarna är avsiktligt kortfattad och allmänt hållen, bl a för att ge förbundet handlingsutrymme för nya uppgifter som är förenliga med den fackliga verksamheten.

Den utvidgning av verksamheten som förbundet redogjort för har lett till att denna numera innefattar åtskilliga områden, som inte kan betecknas som facklig verksamhet i traditionell mening. Utvecklingen visar att förbundet ansett det angivna, övergripande syftet för fackföreningsrörelsen - att verka för en höjning av medlemmarnas ekonomiska standard - medge en friare tolkning av § 1 i stadgarna än vad som följer av dess ordalydelse. Med utgångspunkt i synsättet att ideella föreningar bör ha förhållandevis stor frihet att utan ingripanden utifrån själva ordna sina angelägenheter måste förbundets bedömning av omfattningen av dess ändamål enligt stadgarna tillmätas stor betydelse. Det ter sig också naturligt att vid tolkningen av ett fackförbunds ändamål enligt stadgarna beakta den ständigt pågående samhällsutvecklingen.

I belysning av det anförda leder en rättvisande tolkning av § 1 i stadgarna till att i förbundets uppgift ingår, förutom facklig verksamhet i traditionell mening, även insatser som är av ekonomisk eller kulturell betydelse för medlemmarna. Vad nu sagts gäller dock endast insatser som kan bedömas ligga i linje med den fackliga verksamheten.

Mot att hemförsäkringen skulle vara förenlig med förbundets ändamål enligt den nu angivna tolkningen av § 1 i stadgarna kan anses tala att hemförsäkring är en sakförsäkring hänförlig främst till medlemmarnas privatliv och inte till deras yrkesliv. Hemförsäkringen synes i detta avseende visserligen ha en svagare anknytning till medlemmarnas ställning såsom arbetstagare än i varje fall flera av de personförsäkringar som förbundet tidigare medverkat till. Viss anknytning till arbetslivet kan dock indirekt anses föreligga, eftersom en trygg ekonomisk situation är främjande för goda arbetsinsatser.

Att anslutningen till hemförsäkringen gjorts obligatorisk torde medföra en förmånligare premiesättning än vad som eljest skulle ha varit möjligt. Men för de medlemmar som vill bibehålla sitt tidigare, individuella hemförsäkringsskydd innebär obligatoriet merkostnader genom att medlemsavgiften till förbundet höjs, såvida inte de i förbundet ingående avdelningarna, såsom skett i många fall, kompenserar höjningen genom motsvarande sänkning av avgiften till avdelningen.

Den merkostnad som dubbelförsäkring kan komma att medföra ger vidare, i motsats till vad som är fallet för personförsäkringar, inte annan ökning av försäkringsskyddet än vad som må följa av den kollektiva försäkringens förmåner i förhållande till den redan befintliga frivilliga försäkringens.

Tvångsanslutning till hemförsäkringen kan således innebära nackdelar för den enskilde medlemmen. Emellertid måste beaktas att merkostnaden för den enskilde medlem, som ej vill utnyttja hemförsäkringen, liksom storleken av de

resurser som förbundet tillskjuter utöver höjningen av medlemsavgifterna är av relativt begränsad omfattning.

Att hemförsäkring ryms inom det av förbundet angivna allmänna syftet med fackföreningsrörelsen - att verka för höjning av medlemmarnas ekonomiska standard - synes klart. Med den tolkning som HD enligt det föregående anser att § 1 i stadgarna skall ges, enligt vilken tolkning endast insatser som ligger i linje med den fackliga verksamheten kan anses ingå i uppgiften, är frågan om hemförsäkringen ryms inom uppgiften däremot tveksam. Vid en samlad bedömning av föreliggande omständigheter kan dock förbundsbesluten om hemförsäkring i vart fall inte anses avse ett ändamål som är uppenbart främmande för förbundets uppgift. Som tidigare angivits måste i förevarande fall ett sådant uppenbarhetskrav gälla. Förbundsbesluten om hemförsäkring är således ej att anse som ogiltiga på den hittills behandlade grunden.

Som grund för yrkandet om ogiltigförklaring av förbundsbesluten har H.A. även åberopat att besluten likväl strider mot stadgarna eftersom förbundet på grund av försäkringen driver ekonomisk verksamhet och därmed intar ställning av ekonomisk förening. Verksamheten kan emellertid inte anses vara sådan att den påverkar förbundets egenskap av ideell förening. Inte heller på den nu angivna grunden kan således den förda klandertalan bifallas.

H.A. har i andra hand yrkat att det fastställs att han inte är bunden av förbundsbesluten om hemförsäkring och att han därför, med verkan fr o m d 1 jan 1983, är berättigad att som medlemsavgift till förbundet utge "0,1 % lägre avgift än eljest".

Till stöd för andrahandsyrkandet har H.A., utöver vad som antecknats i TR:ns dom, åberopat följande. Förbundet har numera erkänt att det var fel med obligatorisk anslutning till hemförsäkringen. Förbundsstyrelsen har nämligen d 18 aug 1986, med stöd av beslut av 1986 års förbunds kongress, fattat beslut om rätt till "avsägelse av medlemsförmånen fri hemförsäkring". Avsägelse medför dock enligt de regler som beslutats av förbundsstyrelsen inte någon rätt till sänkt medlemsavgift eller återbetalning.

Som framgår av det föregående medför en obligatorisk anslutning till hemförsäkringen onekligen olägenheter för H.A.. Vad förbundet invänt om möjligheten för H.A. att till undvikande av dessa olägenheter utträda ur förbundet är verklighetsfrämmande med hänsyn till behovet för den enskilde arbetstagaren av att tillhöra ett fackförbund. Olägenheterna för H.A. kan emellertid inte vare sig ekonomiskt eller eljest anses vara av sådan omfattning att H.A. med tillämpning av 36 § avtalslagen eller på annan av honom åberopad grund inte skall anses bunden av besluten. Även H.A:s andrahandsyrkande skall alltså lämnas utan bifall.

Domslut. Med ändring av HovR:ns domslut i huvudsaken lämnar HD såväl H.A:s som J.J:s och medparters talan utan bifall.

JustR Nyström var av skiljaktig mening beträffande den i målet förda klandertalan och anförde i den delen: Jag anser att domskälen efter det stycke som avslutas med meningen "I anslutning härtil har förbundet särskilt framhållit att § 1 i stadgarna är avsiktligt kortfattad och allmänt hållen, bl a för att ge förbundet handlingsutrymme för nya uppgifter som är förenliga med den fackliga verksamheten" skall lyda enligt följande. Den rättsliga prövning som i anledning av den i målet förda klandertalan skall göras avser - som tidigare preciserats - frågan om förbundets beslut om hemförsäkring är förenligt med stadgarna. Som framgår av citatet ur § 1 i dessa är det inte möjligt att vid en läsning av paragrafen direkt dra slutsatsen att förbundet har kompetensen att träffa avtal om kollektiv hemförsäkring för sina medlemmar. För prövningen av frågan om ett sådant beslut strider mot syftet med förbundets verksamhet är därför en tolkning av paragrafens innehåll nödvändig. Även om förbundet förklarat att § 1 i stadgarna är avsiktligt kortfattad och allmänt hållen är dess ordalydelse därvid naturligen av betydelse. Det är då först att märka att

paragrafen enligt förbundets i målet lämnade uppgift till sitt huvudsakliga innehåll formulerades för mer än 40 år sedan och då anpassades till en av landsorganisationen år 1941 uppgjord mall till stadgar, de s k normalstadgarna. Vidare visar främst den arbetsrättsliga utvecklingen att fackförbundens arbete under decennierna därefter i hög grad påverkat inte endast de enskilda föreningsmedlemmarna utan även samhället i övrigt. De åtgärder som under de betingelser som nu råder kan anses befogade för att uppnå syftet med verksamheten kan således vara andra än de som valdes och kunde väljas under de tidigare skeendena av förbundens verksamhet. Det är självklart inte riktigt att med bortseende från de förändringar som skett i arbets- och samhällslivet tolka stadgarna enbart efter ordalydelsen. Tolkningen bör i stället göras utifrån ett vidare perspektiv och med hänsynstagande till att samhällsutvecklingen väl kan motivera en komplettering av verksamheten. Detta synsätt står även i överensstämmelse med det sätt på vilket elektrikerförbundet tillämpat sina stadgar. Förbundet har sålunda som tidigare angivits funnit flera frågor, som ligger vid sidan av eller i varje fall i utkanten av facklig verksamhet i traditionell mening, numera falla inom dess verksamhetsfält. Förbundets egen uppfattning om vad som inryms i formuleringarna är visserligen en omständighet, som bör tillmätas stor betydelse vid domstolens prövning. Det är dock nödvändigt att även beakta de enskilda medlemmarnas möjligheter att urskilja de ramar inom vilka förbundet har att hålla sig. Det allmänna syfte för verksamheten, till vilket förbundet hänvisat, kan mot den nu angivna bakgrunden inte ges en större räckvidd än att det berättigar förbundet att besluta om sådan användning av förbundets ekonomiska resurser som ligger klart i linje med den verksamhet som förbundet enligt sin i stadgarna fastlagda uppgift skall bedriva.

Att den kollektiva obligatoriska hemförsäkringen som förbundet beslutat teckna för sina medlemmar i något avseende kan synas ha likheter med tidigare åtaganden eller åtgärder från förbundets sida kan inte tillmätas någon avgörande betydelse för bedömningen av frågan om beslutens förenlighet med stadgarna; sådant förhållande är med andra ord inte legitimerande. Hemförsäkringen har ingen naturlig anknytning till medlemmarnas egenskap av arbetstagare. Den är hänförlig uteslutande till medlemmarnas privata sfär och den skall normalt, i fråga om villkor och omfattning, bestämmas med utgångspunkt i den enskilde försäkringstagarens särskilda förhållanden. Tillräcklig anknytning till arbetslivet kan inte heller anses följa därav att arbetstagarens hemförhållanden och ekonomiska standard i och för sig ofta är av stor betydelse för hans arbete eller av att arbetsredskap och liknande kan komma att omfattas av hemförsäkringen. Det incitament till lojalitet som ligger i gemensamma strävanden att uppnå bättre förhållanden på arbetsmarknaden saknas således i fråga om hemförsäkringen. I förgrunden träder i stället den enskilde medlemmens berättigade intresse av att inte på grund av ett medlemskap, som han såsom arbetstagare får anses i praktiken bunden till, tvingas underkasta sig kollektiva lösningar av frågor utan naturligt samband med hans intressen såsom arbetstagare. Besluten om hemförsäkring innefattar vidare en viss höjning av medlemsavgiften till förbundet, vilket förhållande i fall av dubbelförsäkring är ägnat att åsamka medlemmen ökade kostnader utan ökning av försäkringsskyddet. Det kan visserligen sägas att en sådan merkostnad kan undvikas genom att den tidigare försäkringen uppsägs, men då har förbundsbesluten försatt medlemmen i situationen att inte själv få välja sin försäkringsgivare.

Sammanfattningsvis framgår av det sagda att hemförsäkringen saknar naturligt samband med och inte heller ligger i linje med den uppgift som enligt stadgarna ålagts förbundet samt att beslutet om obligatorisk hemförsäkring försätter den enskilde medlemmen i en tvångssituation, som inte kan anses motiverad av hans ställning såsom arbetstagare. Förbundets beslut om tecknande av sådan försäkring får därför anses uppenbarligen stå i strid mot förbundets i stadgarna angivna uppgift. HovR:ns domslut skall således fastställas.

Litteratur: Christensen, Kollektivanslutning till hemförsäkring och till politiskt

parti i Festschrift till Henrik Hessler, 1985, s 101 ff, Hemström,
Organisationernas rättsliga ställning, 3 uppl 1987, s 58 f, 142 f och 148 f och
Nial, Svensk associationsrätt i huvuddrag, 3 uppl 1985, s 148 f och 176.

Sökord: Ideell förening; Fackförbund; Hemförsäkring; Klandertalan; Stadgar

Litteratur:
